

SUSAN SONTAG O ELS ENCERTS DE L'ASSAIG
Isidor Cònsul

Susan Sontag, **La malaltia com a metàfora**. Traducció de Mateu Huguet i Recasens. Editorial Empúries. Barcelona, 1997

La traducció castellana d'**Against Interpretation** (1966), el primer volum d'assaigs de Susan Sontag (1933), va caure amb la força d'una revelació en els cercles de la progressia barcelonina de finals dels seixanta. Fins llavors, l'escriptora novaiorquesa no passava d'una jove promesa, autora de la novel·la **The Benefactor** (1963), que Lumen traduí més tard al castellà. Els papers aplegats a **Contra la interpretació** (1969) eren en bona part articles publicats a "*Partisan Review*" i convertiren el volum en un d'aquests encerts que connecten sense esforç amb la sensibilitat d'una època. L'epifania d'un llibre brillant que posà en circulació els conceptes de l'estètica **camp** i que reivindicava, alhora, la substitució de l'hermenèutica interpretativa per una eròtica de l'art. En l'espai adobat per una classe intel·lectual que es debatia entre l'estètica de Della Volpe i l'ortodòxia de Lukacs, l'assaig lluminós de Susan Sontag actuà com una provocació, un llibre que generà fílies i fòbies, amb qui s'estava d'acord o en desacord, però davant del qual no era possible la indiferència. Escriptora compromesa amb l'esquerra del temps, Sontag remarcava que la interpretació crítica exhauria i empobria les obres d'art, i proposava que la creació artística havia de ser rebuda amb el plaer dels sentits i no només amb l'especulació de l'intel·lecte.

Per aquests verals, Marta Pessarrodona emfasitzà aviat la importància de la veu de Susan Sontag i fa prop de vint anys, en un article de la sèrie "**La lectora corrent**" en aquest mateix diari, deixà escrit que *l'escriptora nord-americana era una novel·lista de poca fortuna i una veritable màquina d'intel·ligència quan s'aplicava a l'assaig*. El pas del temps i l'itinerari evolutiu de la Sontag han donat la raó a Marta Pessarrodona perquè, de tota la seva narrativa, només la darrera novel·la, **L'amant del volcà**, ha tingut un ressò crític i una projecció similar a la dels llibres d'assaig. La ficció romàntica sobre els amors i la història de Lord Hamilton ha tingut, d'altra banda, l'oportunitat de mig apaivagar el temor de molts incondicionals que ja comptaven que el talent narratiu de l'escriptora era inferior a la pròpia mirada especulativa: una art de pensar amb intel·ligència que ha donat títols de relleu com **Styles of Radical Will** (1969), que conté el conegut **Viatge a Hanoi**; **Under the Sign of Saturn** (1973), una part del qual, **Aproximación a Artaud**, fou traduït al castellà per Francesc Parcerisas; **On**

Photography (1977) i, entre altres, els dos assaigs sens dubte més populars, **Illness a Metaphor** (1977) i **AIDS and its Metaphors** (1988).

MALALTIA I LITERATURA

La malaltia com a metàfora és una reflexió esplèndida, apassionada i torrencial, fruit de l'encontre entre Susan Sontag i la malaltia. El llibre fou escrit mentre l'escriptora es recuperava d'un càncer, tot i que, més enllà d'encarar la duresa de la pròpia experiència, l'objectiu de l'assaig fou analitzar els estigmes de maledicció que la dolença tragina, comentar amb coherència la càrrega simbòlica i mirar de mostrar el càncer com allò que és, una malaltia. El paper s'obre camí per una dissecció que vol aclarir perquè una simple paraula com "càncer" ha estat capaç de generar uns mecanismes simbòlics que l'han convertida en una de les més impúdiques i repugnants de la societat occidental. L'obscuritat del mot es presentada des d'angles diversos i, en una intel·ligent argumentació de malaltia comparativa, posa de costat l'univers metafòric del càncer amb el que, durant el segle passat, va tenir la tuberculosi, el mal romàntic per excel·lència, la malaltia de la sensibilitat a flor de pell, generadora d'una bella i trista manera de morir i, a la vegada, una cruïlla on s'hi trobaven la dissolució de l'organisme físic, la volatilització de la personalitat i l'expandiment de la consciència.

L'estratègia comparativa entre la tuberculosi i el càncer es fonamenta en el tractament literari que han rebut totes dues malalties. La tuberculosi, des del temps del Romanticisme i fins ben entrat el nostre segle, ha estat també una malaltia de l'esperit, adient a éssers superiors que, fins i tot, la consideraven un gest de refinament en una època que tenir bona salut no era elegant. L'any 1913, Camille Saint-Saëns encara podia escriure que la moda era estar pàl·lid i esgotat com la princesa Belgiojoso que es passejava per les avingudes pàl·lida com la mort personificada. No gaire lluny de l'argumentació de Novalis, el 1799, per al qual, l'ideal de la salut perfecta només tenia interès des d'una perspectiva científica. Allò que de veres resultava interessant era la malaltia pel fet de pertànyer al terreny estricte de la individualitat.

Resulta, però, que ningú no concep el càncer a la manera de la tuberculosi ni com una mort amb tendències líriques i decoratives per a esperits sensibles. Al meu poble, la gent acostuma a referir-se al càncer amb l'eufemisme redundat de tenir un mal dolent, i Susan Sontag remarca que, com a tema literari, el *càncer és un tema rar i fins i tot escandalós en la poesia, i sembla inimaginable un procés d'estetització de la malaltia*. Des de les hipòtesis de Wilhelm Reich, el càncer s'associa amb la repressió de les passions i, per aquesta raó, la imatge que l'acompanya és més punitiva. La

sensibilitat romàntica veia la tuberculosi en positiu perquè l'analitzava com un producte de la plenitud passional. El càncer, per contra, esdevé un fet vergonyant en la mesura que es presenta com el resultat de la repressió de les emocions. En el fons tendeix a culpabilitzar les seves víctimes com a éssers fracassats, reprimits i sense voluntat.

Benvinguda, doncs, aquesta lúcida reflexió de la malaltia per excel·lència del nostre temps, ara a l'abast de tothom en català. Per tancar el paper només cal deixar dit que la reflexió actualment queda coixa sense la segona part, **AIDS and its metaphors** (1988), **La sida i les seves metàfores**, que no és altra cosa que la continuació i actualització del procés reflexiu de Susan Sontag sobre la malaltia.

Isidor Cònsul